

VOOR DE WIND ZEILEN - Duurzaam Luthers in Nederland in 2030 en daarna Schets van een visie en strategische inschatting

INLEIDING

De Protestantse Kerk in Nederland wordt volgens haar belijden gekenmerkt door twee geloofstradities die in haar samenkomen: De Lutherse en de Gereformeerde traditie. Dit dubbele traditie-spoor is, gegeven het feit dat de kerk deze identiteit in het (belijdende) artikel I van haar kerkorde formuleert, niet enkel een historische beschrijving van het ontstaansproces van deze kerk.

Veel meer vormt het geworteld zijn in de beide genoemde tradities een wezenskenmerk van wie de kerk is en wil zijn.

Dat betekent dan ook, dat het “bewaren en inbrengen van de Lutherse traditie ten behoeve van het geheel van de Protestantse Kerk” een taak is die weliswaar in het bijzonder aan de Lutherse gemeenten en de Lutherse Synode is toevertrouwd, maar die heel de Protestantse Kerk in de plicht neemt.

Deze “zelfbeschrijving” van onze kerk vormt het uitgangspunt van de hier gepresenteerde strategische overwegingen.

AANLEIDING

De hier gepresenteerde notitie is onder meer ontstaan in reflectie op werkzaamheden van de synodale commissie gedurende de afgelopen 4 jaar, vaak in de begeleiding van Lutherse gemeenten bij transitieprocessen.

In dergelijke processen gaat het, naast specifiek corona-gerelateerde vragen over een meer principieel “hoe verder als kerk en gemeente naar de toekomst toe”, doorgaans om de uitdagingen die financiële tekorten, de “last” van gebouwen, slinkende en vergrijzende ledentallen en gebrek aan “kader” etc. met zich meebrengen.

Deze uitdagingen plaatsen de gemeenten soms voor vragen die binnen het bestek van een enkele gemeente niet meer duurzaam en verantwoord kunnen worden aangepakt. Vaak staat de existentie van de gemeente als gemeente op het spel, en daarmee vaak ook de blijvende vindbaarheid van “het Lutherse” in een hele regio.

OVERWEGINGEN

Lutherse (en andere) kerkelijke gemeenten krimpen, veelal op een wijze en met een tempo die een verantwoorde voortzetting van wezenlijke taken van kerk zijn in afzienbare tijd al in gevaar brengt.

Bij ongereguleerde voortzetting van de bestaande procedures en structuren zullen er al over tien jaar nog maar enkele Lutherse gemeenten in Nederland te vinden zijn. Die vindbaarheid zal toenemend ervan afhangen of een gemeente over “oud kapitaal” beschikt of niet. Deze oneigenlijke factor zal in veel gevallen het bestaan of verdwijnen van een gemeente, en daarmee van een vindplek van het Lutherse, bepalen. Over twintig jaar zal dit de hele spirituele traditie van het Luthers in Nederland tot een marginaal dan wel museaal fenomeen maken.

De in de kerkorde voorziene hulpmaatregelen en constructies voor gemeenten in moeilijke situaties zijn onvoldoende om hiermee zinvol en duurzaam om te gaan. Bovendien zijn deze voor een groot deel ontworpen vanuit een ongebroken kerk/gemeentemodel en bieden “hulpconstructies” die van dit model zijn afgeleid. Er is onvoldoende ruimte om “out of the box” te denken en in openheid voor het nog ongekende van het kerk-zijn van de toekomst rekening te houden met veranderingen.

Gemeenten die vindplekken willen en kunnen zijn van een “Lutherse” spiritualiteit, - één van de twee tradities die onze kerk in haar DNA bepalen – zien zich voor bijzondere uitdagingen geplaatst. Samengaan met een andere lokale protestantse gemeente is in veel gevallen geen

optie zonder meer, omdat daarmee het specifieke van die Lutherse spiritualiteit minder of niet meer zichtbaar wordt.

Vanuit het belang van de Protestantse Kerk als geheel om ook in de toekomst haar in de belijdende artikelen van de kerkorde uitgedrukte DNA als “kerk stoelend op Lutherse en Gereformeerde traditie” gestalte te geven zal er specifiek aandacht moeten kunnen zijn voor het vindbaar houden van deze (Lutherse) traditie, juist omdat deze getalsmatig kleiner en daardoor kwetsbaarder is.

De vindbaarheid van “het Lutherse” zal er ook in de toekomst een moeten zijn die niet enkel op één of enkele centrale punten in het land wordt gewaarborgd, maar die verdeeld over het land in verschillende contexten en vormen gestalte moet kunnen krijgen. Een ongestuurd laten doorgaan van het proces van “kleiner worden en tenslotte omvallen of samengevoegd worden van gemeenten” is daarom onwenselijk.

MOGELIJK SCENARIO

De taakstelling voor de huidige Luthers Synode (2021-2025) zou kunnen luiden: Over vier jaar is er een proces op de rails gezet (maar vermoedelijk nog niet afgesloten) waarbij op den duur alle lutherse gemeenten in Nederland één (of meerdere?) samenwerkingsverband(en) vormen. Idealiter wordt gestreefd naar een proces dat ertoe leidt dat er in de toekomst één “Lutherse Gemeente Nederland” (of andersoortig verband) met nader te omschrijven “vindplekken / ankerplaatsen / brandpunten/ huisgemeenten...” in het land ontstaat.

Het model hierboven beschreven (één Lutherse Gemeente NL) neemt haar vertrek bij de huidige kerkordelijke mogelijkheden, maar rekt deze inderdaad op een wijze op die voorbijgaat aan de bedoeling van de kerkordelijke bepalingen. Wellicht is het daarom beter om precies te beschrijven welke doelen een oprekken van het begrip “gemeente” in dit verband zou willen dienen, en dit vervolgens in een nieuwe categorie aan de kerkorde toe te voegen. Misschien valt ook te denken aan een structuur waarbij ontstane huisgemeenten niet enkel aan een buurgemeente of een classis maar ook aan de Lutherse synode zou kunnen worden verbonden (die dan wel als synode over extra bestuurskracht en administratieve ondersteuning zou moeten beschikken).

In een hoe dan ook vormgegeven verband hebben de gemeenten/vindplekken één a twee keer per jaar een centraal “kerkenraadoverleg” met afgevaardigden uit alle gemeenteplekken (waar aan de uiteenlopende vormen van vindbaarheid van het Lutherse niet enkel en niet primair door ambtsdragers gestalte wordt gegeven).

Voor de rest werken de vindplekken inhoudelijk autonoom, binnen afgesproken grenzen van begroting waarvan de budgetten centraal en solidair door financieel sterke en minder sterke partners, wellicht aangevuld met een besteedbaar steunfonds vanuit BILT of de solidariteitskas in het algemeen, worden opgesteld en beschikbaar worden gehouden.

Dit kerkenraadoverleg heeft de naam “Lutherse Synode” en vormt het nader inhoudelijk beleidsorgaan voor allen samen. Het door deze gekozen dagelijks bestuur draagt de naam synodale commissie.

Een (groeïend) deel van de gemeenten heeft hun financiële administratie bij één centraal kerkelijk bureau ondergebracht, en hun gebouwen in één stichting, die voor exploitatie met lokale exploitatie- en activiteitencoördinatie groepen samenwerkt. In die stichting worden reserveringen voor onderhoud, renovatie en exploitatie relevante verbouwing solidair opgebracht dan wel door bestaand kapitaal verzekerd. Ook hier is aan inbreng van een steunbudget vanuit BILT of de solidariteitskas te denken.

Er is binnen de ELS beleid gemaakt en er bestaat een strategische visie op gebouwen: Gepoogd wordt, waar dit mogelijk en vanuit die visie op het geheel van de vindbaarheid van het Lutherse in Nederland zinvol is, gebouwen als “mede communicatievormen van het Lutherse” te behouden en winstbrengend of budgetneutraal te exploiteren met behoud van kerkelijk inhoudelijke uitstraling (als fysieke vindplekken van Lutherse Spiritualiteit). Er wordt een

strategische visie ontwikkeld ten aanzien van de vraag welke gebouwen ook dan zullen worden aangehouden wanneer er (tijdelijk?) geen budget-neutrale vorm voor het behoud gevonden kan worden.

De financiering van de maatregelen die deze visie moeten steunen wordt in onderlinge solidariteit tussen de vindplekken en hun bestaande (en wellicht extern aangevulde) financiële middelen gevonden. Hierbij brengen financieel sterke gemeenten hun kapitaal deels geoormerkt voor eigen voortbestaan in. Voor een ander deel wordt dit het gezamenlijk exploitatiekapitaal van de gemeenten en vindplekken. Centrale spelers bij dit plan zijn de grotere en financieel en administratief sterke gemeenten. Hen wordt echter gevraagd om bij noodzakelijke beslissingen steeds het algemene best van het Lutherse in Nederland in perspectief te houden en zich niet als directe vertegenwoordigers van de particuliere interesses van specifieke gemeenten te verstaan.

Ter ondersteuning en inhoudelijke begeleiding en het nader ontwikkelen van vormen van specifiek Lutherse presentie op de vindplekken is er, naast administratieve ondersteuning door de Dienstenorganisatie, een pool van Luthers geschoolde predikanten in dienst van de éne geheelgemeente of ring of ... Deze predikanten worden om beurten (?) en voor nader beschreven perioden gedetacheerd naar de vierplekken gezonden die niet over een "eigen" predikant beschikken, om daarvoor een tijd het proces van de lokale acteurs te begeleiden, mensen te scholen en te enthousiasmeren. Op enkele van de vindplekken werken predikanten ook (semi)permanent, maar zij zijn principieel beroepen predikant in de ene centrale gemeente (verband/ring/...).

Op strategisch gekozen plekken wordt het kerkmuzikale profiel van het Lutherse ondersteund en uitgedragen door professionele kerkmusici. Hiervoor wordt budget vanuit heel de gemeenschap en de landelijke fondsen beschikbaar gesteld.

Naast de gemeente-eigen financiële bronnen wordt voor dit geheel dus ook aanspraak gemaakt op bronnen vanuit de Protestantse kerk, zowel via BILT, de solidariteitskas als ook in de algemene begroting. Daarnaast is er projectfinanciering vanuit "Luthers georiënteerde" stichtingen en fondsen.

Voor de vindplekken worden op lokaal niveau passende en doelondersteunende samenwerkingspartners gezocht (Protestantse gemeente maar ook andere partners).

Binnen een regio ondersteunen de vindplekken elkaar met hun specifieke expertises in de taak, het Lutherse vindbaar te maken.

BEOOGDE EFFECTEN

De vindplekken worden "ontlast" van formele taken waarvoor vaak nog moeilijk ambtsdragers of uitvoerders gevonden kunnen worden. Zij concentreren zich op die aspecten van Lutherse spiritualiteit waar zij sterk in zijn en waar hun hart ligt. Dit verhoogt intern de motivatie van de leden en maakt de vindplekken aantrekkelijker, ook als partners van andere lokale Protestantse gemeenten.

Een representatief een strategisch gekozen aantal Lutherse kerkgebouwen spreekt ook in de toekomst nog herkenbaar van deze bevrijdende vorm van spiritualiteit.

Enkelingen en hele gemeenten kunnen hiervan "proeven" en deze "smaak" aan hun eigen geloofsmenu toevoegen.

VISIEGESPREK

De hier geschetste overwegingen zijn radicaal, wellicht schokkend, en menigeen zal vinden dat al dit "te ver gaat" of "nog niet nodig is". En inderdaad zijn de gedachten niet bedoeld als "het" laatste antwoord op de huidige en toekomstige situatie van de Lutherse gemeenten. Ze komen echter wel op uit de oprechte zorg die wij allen delen: De zorg dat er ook in de toekomst vindplekken van het Lutherse in Nederland mogen zijn, die kunnen inspireren, een geestelijk

thuis kunnen bieden en zodoende een bijdrage kunnen zijn tot geleefde Lutherse presentie in en voor de Protestantse Kerk. Hierover moeten wij met elkaar in alle eerlijkheid spreken.